

Olof Palme:

Socialdemokratin i Europa starkare än någonsin

I dag har socialdemokratin en starkare ställning i Europa än någonsin tidigare, hävdar Olof Palme i denna intervju som Tiden-redaktionen gjorde på Harpsund i somras. Han menar också att den nu pågående diskussionen om den långsiktiga ekonomiska och sociala utvecklingen innebär en utomordentlig ideologisk chans för den demokratiska socialismen. I intervjun riktar Palme bl a en mycket hård kritik mot vissa kretsar i näringslivet; han menar att det skett en partipolitisering av näringslivets organisationsapparat.

I den internationella debatten ifrågasättes alltmer den ekonomiska tillväxten. Bland annat har den sk Romklubben i en analys av den ekonomiska utvecklingen visat på den nuvarande tillväxtens risker och begränsningar. Vilka konkreta åtgärder behöver vidtas för att vi skall kunna ändra utvecklingen och undvika de risker som debatten har visat på?

har haft en explosiv betydelse för opinionen. Undersökningen har betydelse i två avseenden. Dels visar den att en obegränsad ekonomisk tillväxt inte är möjlig. Dels ifrågasätter den många av de grundläggande värderingarna i industriländerna.

Vid en konferens, i vilken jag deltog i somras i Paris, uppstod det en total polarisering mellan dem som ville öka den ekonomiska tillväxten på traditionellt sätt och dem som inte ville ha någon tillväxt alls. Protesten mot

Romklubbens modell kan vara felaktig på många punkter, men rapporten

tillväxten har blivit en symbol för protesten mot industrisamhället — den skakar de etablerade ideologierna, både kapitalismen och kommunismen. Kritiken mot den ekonomiska tillväxten slår sönder kapitalismens myt om en automatisk samklang mellan ekonomisk tillväxt och tillfredsställandet av sociala behov. Ekonomer som står för denna uppfattning känner sig på något sätt berövade sin ställning. Deras perspektiv kan inte sträcka sig längre än 20—30 år, eftersom normala räntabilitetsberäkningar inte sträcker sig längre. Kritiken riktar ett lika hårt slag mot kommunismen. Den underkänner också kommunisternas tro på att bara man socialiserar produktionsmedlen och satsar på teknologin, så växer det lyckliga samhället fram.

Ideologiskt är denna situation en utomordentlig chans för den demokratiska socialismen. Vi har aldrig betraktat tillväxten som ett automatiskt mått på välfärd. För oss har det viktigaste varit människornas sociala behov: kravet på sysselsättning, trygghet och välfärd.

Vad betyder det för den praktiska politiken i fortsättningen?

Det betyder inte att vi kan säga att tillväxten skall upphöra. Vi måste naturligtvis fortfarande ha ekonomiska framsteg, men det får redan på kort sikt en rad konsekvenser för vår politik, när det gäller att ge tillväxten ett socialt innehåll och ett sådant innehåll att man inte förstör resurserna för framtiden. Bland de områden som måste uppmärksammas är energiförsörjningen, den yttre miljön, förhållandena i arbetslivet, politiken mot tredje världen.

På lång sikt är det inte möjligt att räkna med en fortsatt ökad takt i tillväxten. Man måste räkna med en ökad stabilitet, där framsteg tas ut på annat sätt än i ökade materiella resurser. I ett sådant perspektiv blir fördelningsfrågorna ännu viktigare. Tidigare har man kunnat dölja de sociala klyftorna och lösa upp motsättningar med hänvisning till de nya resurser som tillväxten skapat. När man inte längre kan utlova nya materiella resurser i samma omfattning, skärps kraven på en rättvis fördelning.

Men vilket system har de största utsikterna att lyckas med en omläggning? När mycken ekonomisk och därmed också politisk makt är samlad i enskilda företag, hjälper det då att det finns en medvetenhet hos statsmakterna?

Det är naturligtvis alltid enklare med en omläggning av politiken i en diktaturstat, om regeringen har bestämt sig. Men de kommunistiska länderna är så fångade i sitt traditionella tänkande, att det kommer att ta lång tid för dem att göra en kursändring. Och det finns inga kanaler för en öppen, folklig debatt. Representanter för östblocket har varit de som har varit mest bundna vid kravet på snabb produktionsökning. Om man läser igenom talen från de senaste tio årens partikon-

gresser av den sovjetiske partisekretären, så handlar det alltid om materiella produktionsmål och utrikespolitiska problem — sällan om något annat.

Men USA är inte något exempel på att man inom ett demokratiskt system kan åstadkomma en social förnyelse?

Jag är inte utpräglad optimistisk. Vi har ju sett exempel på hur krav på radikala åtgärder kommit fram politiskt, men sedan stoppats genom attacker från t ex storbolagen. Men i den amerikanska opinionen växer misstänksamheten mot storföretagsamhetens värderingar. En undersökning, som redovisas i Business Week visar att 60 procent av de tillfrågade är negativa till företagens sociala värderingar — bara 12 procent är helt positiva.

Man misstror företagens förmåga att lösa miljöproblemen, att motsvara konsumenternas önskemål, att skapa arbetstillfällen. Samma kritik går fram som en löpeld över Europa. Här finns en stor chans för en folklig socialism, som inte nöjer sig med att försöka vara bättre kapitalistisk än kapitalisterna själva, utan verkligen sätter den enskilda människans sociala situation i förgrunden.

Men ofta är det en sådan tävling man ger sig in på. Den näringspolitiska rapporten, som skall behandlas vid höstens partikongress, betonar just vikten av ekonomisk expansion och ökad industriproduktion.

Det viktiga med den rapporten är att den betonar inte bara behovet av en förnyelse av produktionens villkor utan också av arbetslivets sociala villkor.

Rapporten är en vidareutveckling av programmet från 1968, men här ägnar man ofantligt mycket större uppmärksamhet åt frågor som yttre miljö, arbetsmiljö, företagsdemokrati. Jag tror att det är rimligt att förbättra industrins produktionskapacitet, för att förbättra våra affärer med utlandet, öka sysselsättningen och därigenom klara en del av fördelningsproblemen, men det är lika viktigt att det sker en förnyelse av människornas villkor i produktionen samtidigt som man tar hänsyn till de långsiktiga knapphetsproblem som jag tidigare nämnde. Dessa båda mål hänger samman.

Målet för näringspolitiken är att öka sysselsättningen, men målet för det enskilda företaget är att öka lönsamheten och vinsterna. Finns det någon annan väg för en regering i ett system som vårt när det gäller att öka sysselsättningen än att ge ekonomiska förmåner till företagen?

Lönsamheten är ett av flera mått på hur företaget sköts. Jag har förståelse för företagare som säger att "visst vill vi göra allt det här socialt goda, men vi måste ha pengar till det också". Det är inget fel att företag strävar efter att bli lönsamma. Det är den ena sidan av saken.

Men människorna vet av bitter erfarenhet hur illa det kan gå om enbart

lönsamhetskrav får styra den tekniska utvecklingen och därmed samhällsutvecklingen. Näringslivet är ett viktigt instrument för samhällsutvecklingen men rollerna får inte kastas om så att den politiska makten blir ett instrument för näringslivet. Lönsamhetskravet får t ex inte uppfyllas till priset av dåliga arbetsförhållanden och förstörd miljö.

Det får inte heller leda till en snedvriden fördelning av inkomster och förmögenheter. Under 1960-talet har löntagarnas gemensamma sparande ökat. Detta är en av de mest dramatiska förändringarna i svensk samhällsstruktur. Inom näringslivet har man på vissa håll upplevt detta ökade sparande och viljan att använda det som riskbärande kapital som ett hot. Man borde inse att det är lättare för löntagare att acceptera en rimlig räntabilitet om den kommer dem själva till godo.

Under de senaste åren har regeringen med hänsyn till behovet av att stimulera konjunkturerna egentligen fört en mycket kapitalvänlig politik — bidrag till miljöinvesteringar, frisläpp av investeringsfonder, generösare avskrivningsregler, bidrag till lagerinvesteringar — men trots detta har vi haft ökade politiska motsättningar mellan näringsliv och regering. Hur förklarar du detta?

Det finns sannolikt flera skäl. Man har på sina håll inom näringslivet uppfattat vår diskussion om jämlikhetsfrågorna som ett angrepp på näringslivet i sig eftersom många av dem lever i föreställningen att stor ojämlikhet är en förutsättning för att näringslivet skall fungera.

Men jämlikhetskravet är enligt min mening en fråga om social utjämning bland annat i arbetslivet och en förutsättning för ekonomiska framsteg.

Man har också uppfattat kraven på ett aktivare statligt engagemang som ett angrepp på näringslivet, när det faktiskt gäller ett intresse för samhället som helhet. Detta är intressant, eftersom man utomlands har accepterat samhällsingripanden utan större motstånd. Man har tvärtom krävt dem i eget intresse. Men här har ingripanden gjorts av en socialdemokratisk regering, som har sin förankring i löntagarintressena, och det är den därav följande maktförskjutningen och inte åtgärden i sig som man har motsatt sig.

Vi kan vidare lägga märke till en ökad partipolitisering av näringslivets organisationsapparat. Det har märkts särskilt under de senaste åren. Delar av näringslivet framstår som en egendomlig skvader av partipolitiker som formellt sett är företrädare för industrin men som främst tycks lägga partipolitiska intressen i botten för sitt handlande. Det har gjort resonemangen svårare. Jag försökte på våren 1970 på Exportföreningens årsmöte att göra en genomgång av sambandet mellan sociala krav och ekonomiskt framåtskridande. Vi har vår ideologi och våra intressen. Dem gör vi inte avkall på. Jag anser att näringslivet har sin ideologi och

sina intressen och dem begär vi inte att de skall göra avkall på. Men frågan är om det trots detta skall vara möjligt att resonera praktiskt och förnuftigt.

Min utgångspunkt var att i en blandekonomi kan förhållandet mellan offentlig och privat sektor inte vara statiskt, den kan och måste kunna förändras.

Utifrån de mål som statsmakterna lägger fast skall vi ha ett praktiskt samarbete med näringslivet. Detta inlägg byggde bland annat på Ernst Wigforss' PM från 1938 om samarbetets villkor. Men mitt försök att ta upp ett allvarligt samtal ledde inte till någon som helst reaktion, bortsett från den gamla vanliga trallen om förtroendekris och annat.

Anser Du att den här hårdare attityden har ett samband med det parlamentariska läget?

När vi hade majoriteten trodde man i näringslivet att vi var så farliga och att oppositionen var så oduglig att de själva måste ta över den politiska kampen. Så började det. Sedan kom nästa skede, när vi var i minoritet. Då inriktade de krafterna på att få till stånd ett regimskifte. Jag påstår nu inte att detta gäller alla företagare eller alla dem som sitter i näringslivsorganisationerna. Jag har haft utomordentligt konstruktiva samtal med många enskilda företagare, som för mig varit givande. Men det är en tillräckligt stor del av dem som framträder utåt som representerar den här falangen.

Är samarbetet omöjligt?

Vi kommer självfallet att fullfölja vår öppna linje. Men min slutsats är att det i dagens läge tyvärr är svårt att få till stånd ett praktiskt samarbete med hänsyn till denna partipolitisering inom näringslivsorganisationerna. Ibland går det. I slutskedet av EEC-förhandlingarna hade vi ett utmärkt samarbete med flera branschorganisationer. Och när vi har vunnit valet 1973, då tror jag att det finns bättre möjligheter till resonemang.

Menar Du därmed att Du tänker ta upp nya diskussioner med näringslivet?

Diskussioner för jag ständigt. Jag understryker ånyo: vi har vårt program, och när vi vill genomföra det har vi anledning att på ett praktiskt sätt resonera med näringslivet.

Du sade förut att reaktionen mot tillväxtideologin kunde innebära en chans för den demokratiska socialismen. Men finns det inte tecken som tyder på att den också kan innebära en chans för populistiska rörelser, som kan utnyttja enoreflekterad längtan tillbaka till ett tidigare samhälle?

Det finns mycket i en sådan populism som speglar en naturlig oro inför industrisamhället och som bärs upp av en facklig samhällskritik. Kraven på demokratisering och ett förmänskli-

gande av tekniken, kritiken mot kapitalism och fåtalsvälde är identisk med arbetarrörelsens strävanden. Det är en debatt som ser framåt, som vill finna vägar att förbättra det nuvarande samhället.

Men de leder ingenstans om den bara är en längtan tillbaka till urvalda delar av ett romantiserat förflutet. Det är inte statarbarackerna man längtar tillbaka till, inte till smutsen, lungsothen, massarbetslösheten utan till en romantiserad herrgårdsidyll. Men den gamla tiden kommer dessbättre aldrig tillbaka. Romantiken blir farlig om den ställs i tjänst hos ekonomiska intressen som har helt andra syften. Inom borgerligheten säger man sig nu att maktövertagandet är så viktigt att man stöder en politik som kan ge makten samtidigt som man vet att den aldrig kan förverkligas. Vi skall naturligtvis inte underskatta den risken. Därför måste denna propaganda avslöjas.

Men det viktiga är trots allt var vi själva står och vad vi gör för att komma till rätta med problemen. Dagens industrisamhälle är trots allt en ofantligt stor förbättring i förhållande till det gamla fattigsamhälle vi övertog. Det är detta samhälle vi skall förbättra. Ta t ex storstadsproblemen. Visst finns det många svåra problem i storstäderna. Men i den tid vi kan överblicka kommer väldigt många svenskar att bo i storstadsområden. Vi löser inte deras problem med att säga att de hellre borde bo på landet och medvetet skapa bostadsbrist genom att undandra dem resurser för bostadsbyggande. Kravet på en bättre miljö gäller inte minst människorna i storstäderna. Man skall bygga bättre bostäder, fler fritidsområden, bättre kom-

munikationsleder etc. Det är den konstruktiva vägen till förbättring.

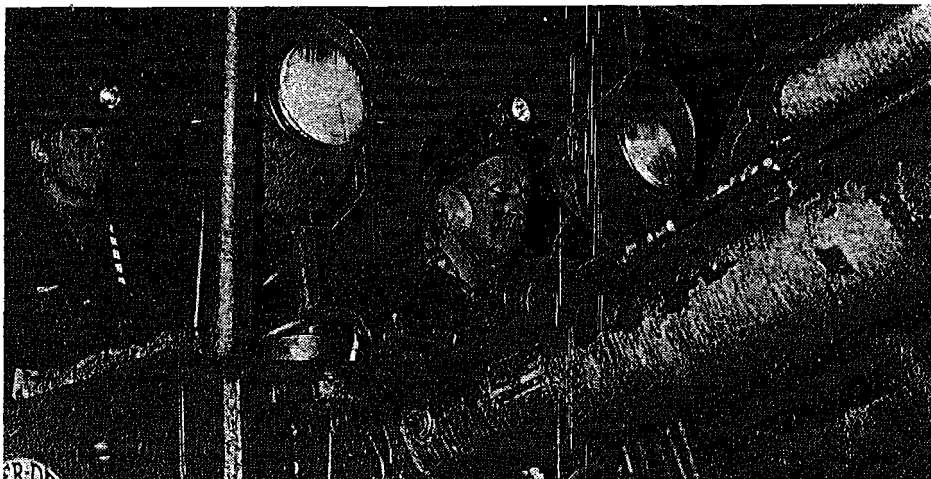
Men detta är lösningar på lång sikt. Dessutom är vi själva ganska oprecisa när det gäller att ange metoderna för att konkret angripa problemen. Vi talar om styrning men anger inte hur den skall ske. Om vi inte lyckas nå ut med detta att industrisamhället skall göras om, riskerar vi då inte att identifieras med industrisamhället i dess nuvarande utformning?

En stor del av befolkningen kommer att förbli arbetare och tjänstemän inom industrin. I annat fall kommer vi snabbt att förvandlas till ett relativt fattigt land.

Det bör därför vara en angelägenhet för alla människor i vårt samhälle att de som står i produktionen får bra villkor. Det är en utomordentligt viktig del av vår ideologiska förnyelse under senare år att vi så konsekvent för fram kravet på förbättring i arbetslivet på bred front. Detta innebär en dramatisk vidgning av välfärdsbegreppet. Vi måste fackligt och politiskt gå direkt in i produktionen för att förändra de sociala förhållandena.

Det är ingen tvekan om att vi har tagit upp ett centralt problem i industrisamhället. Jag märkte t ex på Internationalens kongress vilket kraftigt gensvar dessa tankar fick.

I förlängningen av detta resonemang ligger ett annorlunda välfärdsbegrepp och därmed en ekonomi som fungerar med delvis andra incitament än det privata vinstintresset och lönsamhetskravet. Det betyder egentligen krav på medborgarinflytande över produktionen, och där blir vår trovärdighet tes-

Det är en utomordentligt viktig del av den socialdemokratiska ideologins förnyelse under senare år att den så konsekvent för fram kravet på förbättring i arbetslivet på bred front.

tad. Törs vi ta strid på detta, t ex med dem som säger att detta har industrin inte råd med?

Vi kommer med förslag till lag om arbetsmiljö, förstärkning av skyddsombudens ställning, med förslag till en stegvis uppbyggnad av den industriella demokratin, om AP-fondernas användning under det närmaste året. Det är klart att den sociala förnyelsen av produktionen innebär kostnader — men det skulle också innebära kostnader för både industri och samhälle att inte göra dessa reformer, för då skulle människor helt enkelt fly industrin.

Det är klart att förändringarna måste ske stegvis. Men kravet att inte gå för fort, får inte bli den obotfärdiges förhinder, så att resultatet blir att vi inte gör någonting.

Blir det då inte en väldigt teknisk dis-

kussion, där den som står på verkstadsgolvet egentligen inte upplever att vi gör så mycket just för honom?

Arbetsmiljöfrågorna har växt fram underifrån och påverkat både LO och partiet. Det finns säkert 100-tals fall redan i dag, där denna debatt gett påtagliga resultat. Jag såg t ex det nya gjuteriet vid Kockums, ett nybyggnadskrav som man drivit hårt från fackligt håll. Företagsledningen var oerhört stolt över detta nya gjuteri, och de som jobbade där var nöjda. Varför denna entusiasm? Jo, därför att man upplevt att företagsledningen var mottaglig för opinionstryck och fackliga krav. Det fackliga arbetet hade gett resultat.

Arbetsmiljöfrågorna har kommit fram de senaste två-tre åren, därför att LO:s kartläggningar visade att 80 % upplever risker i jobbet. Men proble-

men uppstod ju inte för två-tre år sedan — de har alltid funnits. Ger det inte anledning till viss självkritik att denna centrala fråga inte kommit fram tidigare?

När arbetslösheten var stor och standarden låg fick man koncentrera sig på att skaffa fram jobb. Man måste ha en bit av näsan över vattnet för att kunna ta upp de här frågorna. De sociala kraven kommer när de upplevs som centrala av människor i produktionen och när de ser en chans att deras krav kan förverkligas. Och där bör vi självfallet vara beredda att ta strid om det skulle bli nödvändigt.

Den ständigt ökade offentliga sektorn, betyder det inte samtidigt en ökad risk för expertinflytande? Kan man inte riskera att hamna i en situation där man löser problemen för människorna, men inte genom människorna? Hur skapar man en känsla av delaktighet?

Genom att skapa delaktighet. Visst behöver vi experter, men deras inflytande får inte bli större än vad deras expertstatus ger anledning till. För att ta ett exempel: det är en värderingsfråga vilken grad av inkomstutjämning man vill ha i ett samhälle, och denna värderingsfråga är det alla medborgares sak att ta ställning till. Expertens ekonomens uppgift är att visa på de

metoder, som bör användas för att nå den önskade graden av utjämning.

Det är oerhört viktigt att man löser problemet *med* människorna. Det är inte staten utan folkrörelserna som har byggt upp välfärdssamhället. Det måste de fortsätta att göra.

Det gäller vidare att målmedvetet bygga ut den industriella demokratin så att människorna får ett direkt inflytande över sin egen miljö.

Demokratin måste fördjupas på många olika vägar.

Finns det inte en viss konflikt inom partiet i detta avseende? Man vill ha ett starkare inflytande för den enskilde individen, men samtidigt måste man bygga upp starka centrala organisationer för att kunna bevaka sina intressen gentemot en stark motpart.

I ett samhälle där det finns starka privata ekonomiska maktcentra, är det ett livsvillkor att löntagarna kan bygga upp starka organisationer. Det är deras enda chans att hävda sina intressen.

Folkrörelsernas genombrott innebar en avgörande demokratisering av vårt samhälle. Om folkrörelserna blev svagare skulle vanliga människor få mindre att säga till om.

Samtidigt måste vi förstärka demokratin inom organisationen och även människornas inflytande över sin egen omedelbara miljö — på arbetsplatsen, i bostadsområdet, etc.

Och man måste akta sig för att påstå att vissa frågor är för svåra för den vanliga människan. De svåra frågorna har vanligen sin grund i samma värderingar som de enkla. Inga frågor får anses för komplicerade för att tas upp på ett kommunmöte t ex. I en del

tal om närdemokrati ligger att man vill undandra de verkligt betydelsefulla frågorna från medborgarnas inflytande.

Vad tror du om avtalsrörelserna i fortsättningen? Hur skall vi slippa situationen från 1970/71 års avtalsrörelse?

LO har beslutat att fullfölja den solidariska lönepolitiken. LO-kongressen var mycket klar på den punkten. Detta måste ligga i botten. På den grunden har LO inlett resonemang med de andra löntagargrupperna, och vi får avvakta vad det kan ge. Ett inslag som jag tror har kommit för att stanna i avtalsrörelsen är att man inte bara räknar mekaniskt i procent utan allt starkare ser till vad som är rätt och rättfärdigt. Det är en vinst.

Du deltog nyligen i Socialistiska internationals kongress i Wien. Du har tidigare också aktivt deltagit i SI:s arbete. Mot bakgrund av dina erfarenheter inom SI, så vill vi fråga om du ser socialdemokratin som ett politiskt alternativ i den tredje världen? Det finns ju ganska få medlemspartier i SI från u-länderna.

I den mån vi förmår att bryta oss ur en alltför europeisk syn, ja. Man skall inte tro att denna socialdemokrati som började formera sig i Europa i senare delen av 1800-talet, att den plötsligt skall kunna springa fram i den tredje världen. Resultatet blir lätt att vi får socialdemokratiska partier som består av en liten grupp högkvalificerade intellektuella, som t ex Sharir i Indonesien var eller Prajasocialisterna i Indien. Dessa blir inte några

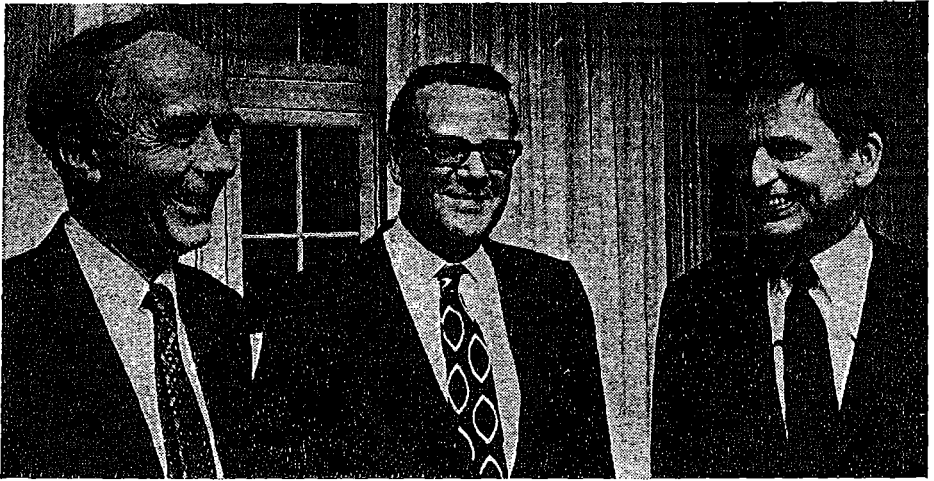
partier med folklig bas. Vad vi skall söka kontakt med är partier som är bärare av en progressiv syn på samhällsförändringar och som i grunden har en demokratisk inställning, även om deras demokrati inte följer exakt samma former som vår. Jag tror att vi har mycket gemensamt med Indira Gandhis kongressparti eller Julius Nyereres TANU-parti även om TANU är ett enpartisystem och kongresspartiet är en koalition med mycket olikartade tendenser. Detta är vår chans att få reella anknypningspunkter i den tredje världen.

Hur ser du på socialdemokratiens roll i Europa? Kan den bli en front mot en aggressiv kapitalism, i form av de multinationella företagen och en växande USA-penetration, och mot en spirande fascism av italiensk och grekisk typ?

Jag ser mera optimistiskt på dess roll i Europa. På 50-talet blev socialdemokratin ute i Europa mycket av en kamprupp i det kalla kriget. Många av dem kände sig först och främst som demokratiens försvarare mot en aggressiv kommunism. Det var svårt att vara på SI:s möten för dem som inte var med i Atlantpakten. Men nu börjar det kalla krigets period ebba ut.

Sedan kom en tid då EEC-frågan kom i centrum för intresset. Frågan om att vara med eller inte i EEC kom

att leda till mycket svåra slitningar för en hel rad av våra broderpartier, det nästan förlamade dem.

Nu kommer väl de institutionella problemen att lösa sig, ramla ned i sina fållor före årets slut. Den frågan kommer inte längre att stå i centrum. Då kommer socialdemokratin i Europa att vara viktig. Viktig som en motsats till antidemokratiska strömningar och viktig som en motvikt till en aggressiv kapitalism och multinationella företag. Den kommer hoppas jag att konsekvent företräda ett löntagarintresse.

Den gamla erfarenheten är att det är lätt för kapitalet att samarbeta över gränserna. Det räcker med ett telefonsamtal eller en check. Det är betydligt svårare för människor och folk-rörelser att samarbeta över gränserna. Men jag är optimist, därför att bland de kontinentala partierna växer insikten om dessa problem. Man inser det meningslösa att begränsa diskussion och åtgärder till medlemsländerna i EEC. Alla länder har en roll att spela.

Vidare har man insett att motvikten till de multinationella företagen inte enbart kan utgöras av regeringar utan också i hög grad av fackföreningsrörelsen. Det finns både inom SI och fackföreningsrörelsen ett nyvaknat intresse för en facklig politisk samverkan i Europa. Detta är hopp- ingivande.

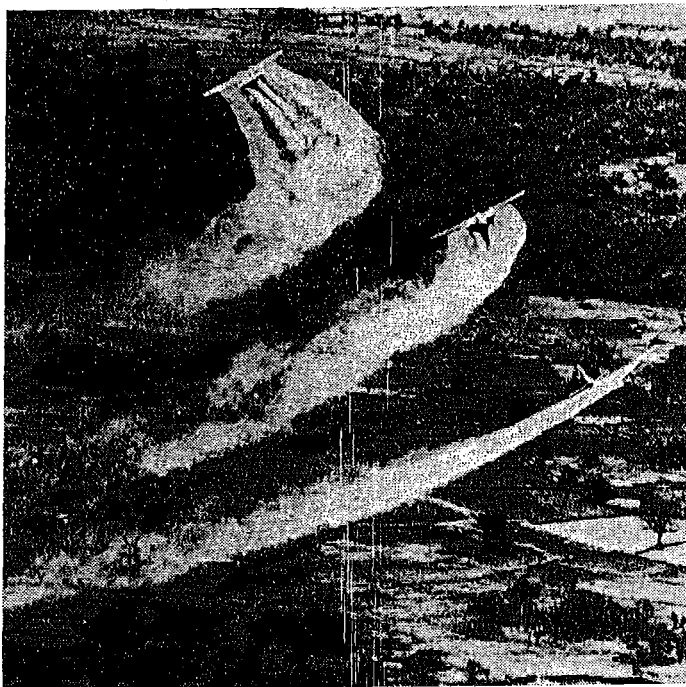
I sak har ju socialdemokratin en starkare ställning i Europa än någonsin tidigare kanske. Den sitter i ensam regeringsställning i 5—6 länder, i koalition med stark ställning i två och som starka oppositionspartiet i ett par till.

Socialdemokratin anses ju ha lidit en stor prestigeförlust, inte minst i den tredje världen, till följd av SI:s och medlemspartiernas svek i Vietnamfrågan. Vad anser Du om detta?

Jag delar den meningen. Det var en svaghet att SI och dess medlemspartier under hela 60-talet inte kunde samla sig till en rejäl frontställning mot kriget och för fred i Vietnam.

*Föregående sida:
Tre nordiska
socialdemokra-
tiska regerings-
chefer samlade
för överläggningar
i EEC-frågan,
Trygve Bratteli,
Norge, Jens Otto
Krag, Danmark,
och Olof Palme,
Sverige.*

*Denna sida:
Kostnaderna för
vietnamkriget har
blivit astrono-
miska, inte bara i
ekonomiska ter-
mer utan också
för den generation
av amerikaner
som mött krigets
brutalitet och
korruption.*

Hade de gjort detta, hade kanske kriget fått ett helt annat förlopp. Å andra sidan var just därför den resolution som nu i år antogs i Wien utomordentligt glädjande. Där tar man äntligen klar ställning.

Du har talat om en post-Vietnam era, dvs den tid efter Vietnamkriget då USA på nytt skulle ikläda sig rollen av generös hjälpare. Har du efter de senaste årens händelser, och efter Nixons maktillfråde, fortfarande den visionen?

När jag for till Amerika 1970 hade jag bl a två ambitioner: dels att i alla sammanhang framhålla att en koalitionsregering i Saigon var nyckeln till en fredlig uppgörelse, dels att tala om en era efter Vietnam.

Jag är i sak betydligt mera pessimistisk efter de två år som nu har gått. Ty jag ser bara en fortgående brutalisering av hela situationen under dessa två år. Kostnaderna för Vietnamkriget har blivit astronomiska, inte bara i ekonomiska termer, utan också för den generation av amerikaner som varit där och mött krigets brutalitet och korruption i det sydvietnamesiska samhället och för den generation av ungdomar över hela världen som börjat tvivla på demokratin till följd av detta krig.

Om Förenta Staterna nu försökte gå ut med ett generöst program sedan man nästan förintat en nation, skulle man se på detta med stor misstänksamhet. Det skulle verkligen fordras en helt ny giv.

Det finns en risk för att stormak-

terna satsar på en utveckling av stabilitet i förhållandet till sina kollegor på supermaktsnivå samtidigt som man gemensamt ser till att denna stabilitet inte störs av mindre nationers strävan att hävda sina intressen.

Detta är en utveckling som kan vara gynnsam i det hänseendet att det minskar riskerna för ett stormaktskrig och total förintelse. Men den kan också vara ogynnsam för små nationer som vill hävda sina rättigheter och sin självständighet.

Har du någonsin trott på den imperialistiska teorin om ett USA som på grund av sin politiska och ekonomiska struktur av nödvändighet drivs till utplundring, imperiebyggande och krig?

Det är en alltför förenklad bild. Men det finns ett sådant element, det är uppenbart. Man behöver bara se på oljepolitiken, eller på multinationella företag som ITT i Chile, där man sökte engagera den amerikanska staten i ett kuppförsök mot Allende.

Men strukturen är inte sådan att den amerikanska statsmakten med nödvändighet måste gå i de multinationella företagens ledband. Det är för enkelt att förklara t ex Vietnamkriget enbart med imperialism. Det finns många faktorer, korståg, felbedömningar etc. Det finns ingen rationell anledning till att ett Amerika som förblir kapitalistiskt också skall behöva vara imperialistiskt. De kan klara sig i alla fall.

Konflikten i Mellanöstern framstår nästan som ett socialdemokratiskt dilemma. Å ena sidan finns det inom svensk arbetarrörelse mycket starka

sympatier för det samhällsbyggande som ägt rum i Israel och som väl är unikt i världen. Å andra sidan börjar en annan syn växa fram: en sympati för de arabiska rättvisekraven, kanske framför allt i form av sympati för palestiniernas krav på rätt till egen nationell identitet och rätt till en egen stat. Man ser också konflikten mera som mellan ett i-land å ena sidan med starka band till USA och Västeuropa och å andra sidan ett underutvecklat u-landsområde. Och hur upplever du att den socialdemokratiska grundvärderingen om solidaritet med de fattiga, förtryckta och svaga kommer in i bilden?

Jag upplever också starka känslomässiga band till Israel, som beror på judedeföreljelserna under kriget som jag tog starkt intryck av, på det samhällsbyggande som där skett och på de gamla förbindelser vi haft. Jag tycker det är fruktlöst att diskutera huruvida det var rätt eller orätt att staten Israel skapades. Den finns där och kommer att bestå. Och vi har all anledning att hoppas att den utvecklas. Samtidigt måste vi starkt uppleva behovet av en social och ekonomisk utveckling för folken i arabvärlden. Med hänsyn till Jarringmissionen har vi iakttagit stor återhållsamhet, att uttala sig om hur en fredsuppgörelse bör se ut. Jag har efter att ha lyssnat några gånger på de olika parternas syn på konflikten inte funnit några skäl varför en rimlig uppgörelse inte skulle kunna träffas. Men spänningarna är så starka att jag tror att det kan komma att ta mycket lång tid. Detta innebär också risken av att man permanentar en dagsituation, som jag inte tror kan

bli bestående som ett led i en definitiv fredsuppgörelse.

Problematiken ligger också i att en part inte har en egen stat med nationella anspråk, dvs palestinierna.

Jag kan inte bedöma huruvida de olika förslagen från Hussein och andra om en palestinsk stat är realistiska och möjliga att genomföra. Men det är möjligt att det är åt det hållet man får försöka finna en lösning.

I statsverkspropositionen understryker regeringen vikten av att det svenska biståndet stöder u-ländernas egna utvecklingsansträngningar och strävanden till politisk och ekonomisk frigörelse. I sak gick de borgerliga partierna mot detta genom motioner, som tog sikte på att ändra ländervalspolitiken. Hur skulle Du vilja karakterisera en socialdemokratisk biståndspolitik?

Redan i proposition 100, som jag var med om att utforma, utgick man från att biståndet skall följa mottagarländernas egna prioriteringar, passas in i deras utvecklingspolitik. Samtidigt skall det bidra till en utveckling mot social och ekonomisk rättvisa för de stora fattiga folkgrupperna. Detta förutsätter att stödet inriktas på länder

där den förda utvecklingspolitiken har dessa sociala mål. I den socialdemokratiska biståndspolitik — som är en internationell tillämpning av vår nationella jämlikhetspolitik — understryks detta.

Svenska folket har rätt att kräva att de resurser som samhället nu anslår till bistånd verkligen utnyttjas på rätt sätt. Det finns massvis med internationella erfarenheter som visar att man kan ösa ut miljarder utan några som helst effekter för dem man vill hjälpa om insatserna inte görs i samklang med mottagarländernas egna ansträngningar att bygga rättvisare samhällsstrukturer. När borgerligheten polemiserar mot vår ländervals politik glömmer man de förpliktande målsättningarna om att svenskt bistånd skall bidra till social och ekonomisk utjämning.

Det betyder på sikt att det är riktigt att eliminera bistånd till regimer som inte själva vill satsa på en ekonomisk och social utjämning i sina länder?

Ja, fast i de konkreta fallen måste man alltid gå fram med stor varsamhet. Utvecklingssamarbetet är av långsiktig natur och behöver långsiktig planering. Samtidigt vet vi att regimförändringar kan ske snabbt, att påbörjade insatser bör fullföljas, att hänsyn måste tas till utvecklingsnivå, etc.